

SINF DAN TASHQARI ISHLARNI TASHKIL ETISHDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KREATIV YONDASHUV KOMPETINSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Perdesheva NargizaEsenbayevna¹, Qaynarova Iqbol Valiyevna²,
Jamshetova Gulmira Kuralbayevna³

¹ Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika insituti
"Pedagogika va psixologiya" yo'nalishi 2- bosqich magistri,

² Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika insituti
"Pedagogika va psixologiya" yo'nalishi 2- bosqich magistri,

³ Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika insituti
"Pedagogika va psixologiya" yo'nalishi 2- bosqich magistri.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.5759474>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 20- Noyabr 2021

Ma'qullandi: 25- Noyabr 2021

Chop etildi: 30 - Noyabr 2021

KALIT SO'ZLAR

*o'z-o'zini rivojlantirish,
ta'im klasteri, pedagogik
kompetensiya, kasbiy
kompetensiya, kasbiy
ta'lim.*

ANNOTATSIYA

Maqolada ko'rib chiqilayotgan muammoning dolzarbligi O'zbekiston Respublikasida ta'limga va malakali, kreativ fikrlovchi mutaxassislariga bo'lgan talabning ortib borishi bilan bog'liq. Maktab istiqbollari, zamonaviy o'qituvchiga qo'yiladigan talablar, uzluksiz isloh qilinadigan ta'lim sharoitida o'quvchilarni o'qitish maqsadlari to'g'risida aniq tushunchaning yo'qligi pedagogika universitetlari va institutlarida istiqbolni yo'qotishiga olib keldi. Hozirgi vaqtda o'qituvchilarni tayyorlash muammolari yangi maktab uchun juda dolzarbdir. Axborot maydoni juda tez o'zgarib turishini hisobga olgan holda, bo'lajak o'qituvchilarga o'qitish jarayonida qabul qilingan vositalarni etarli darajada tashkil etish muhimdir: uslublar, usullar, ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash va uzatish usullari - talablarni etarli darajada bajarish uchun professional pedagogik faoliyatdan eng katta ta'sirga ega bo'lgan vaqt. Bu o'quvchining mashg'ulotlari pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish bilan birlashtirilgandagina mumkin bo'ladi. Maqolada talabalarning pedagogik kompetensiyasini, o'z-o'zini rivojlantirish motivatsiyasini shakllantirish uchun zarur bo'lgan shart-sharoitlar ko'rib chiqilgan. Va shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasini shakllantirish jarayonining asosiy shartlari ko'rib chiqiladi.

Kirish

Hozirgi paytda oliy ta'lim rivojlanishi yangi bosqichlarni bosib o'tmoqda. Bu haqiqatdan kelib chiqadi. Xalqaro maydondagi barqarorlik va obro'-e'tibor birinchi navbatda davlatdagi ta'lim

tizimining ishlash sifati va xususan, ko'rsatilayotgan ta'lim xizmatlarining sifati bilan bog'liq.

Ta'lim mazmunini takomillashtirish, uning sifat va samaradorligini oshirishda sinfdan tashqari ishlarni to'g'ri va oqilona

tashkil qilish muhim ahamiyatga ega. Umuman, ta'limi rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarga nimanidir o'rgatishdan ko'ra ularni o'rganishga o'rgatish bir necha karra samaraliroq hisoblanadi. Bu esa, albatta, sinfdan tashqari ishlarni to'g'ri tashkil qilishga bog'liq. O'quvchilarning mustaqil o'rganishlarini to'g'ri yo'naltirish ularda tanqidiy fikrlash, nostandart tafakkur yuritish, uz ustida ishlash ko'nikmalarining shakllanishiga yordam beradi.

Hozirgi vaqtda yosh mutaxassislarga moslashuvchan, raqobatbardosh bo'lishlari va olgan bilimlarini amalda to'liq tatbiq etishlari uchun imkon beradigan professional fazilatlar zarur.

O'quvchilar bilan olib boradigan o'quv mashg'ulotlaridan tashqari xilma-xil ta'lim-tarbiya ishlari sinfdan tashqari ishlar nomini olgan. Sinfdan tashqari ishlar maktab ta'lim-tarbiya jarayonining tarkibiy qismi o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini yo'lga qo'yish shakllaridan biridir.

Sinfdan tashqari ishlar shaxsni har tomonlama kamol toptirish va uni hayotiy faoliyatga tayyorlash uchun keng imkoniyatga ega. Bu ishlar bolalarning qiziqishlariga muvofiq tarzda ko'ngillilik asosida tashkil qilinadi.

O'zbekiston kasb-hunar ta'limi tizimini modernizatsiya qilish, avvalambor, yo'naltirilgan yo'naltirishda ifodalangan. Bugungi kunda kasb-hunar ta'limi maqsadi - tegishli darajadagi va profildagi malakali ishchini tayyorlash; mehnat bozorida raqobatbardosh, vakolatli, mas'uliyatli; o'z kasbidan mohirona foydalangan va shu bilan bog'liq faoliyat sohalariga yo'naltirilgan; doimiy kasbiy o'sishga, ijtimoiy va professional harakatchanlikka tayyor. Zamonaviy ta'lim haqiqati bo'lajak o'qituvchilarning yangi bosqichiga o'tish va

pedagogik tayyorgarlikni talab qiladi. Turli tashkilotlar va mualliflar tomonidan asosiy kompetentsiyalar bo'yicha nashrlarning tahlili o'qituvchilarning quyidagi asosiy vakolatlarini ochib beradi: kommunikativ, madaniy, axborot, intellektual va pedagogik. Ularning barchasi o'zaro bog'liq va bir-birini to'ldiradi. Bugungi kunda umumiy va kasbiy pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish etarli emas. Bo'lajak mutaxassis uchun o'zining kasbiy rivojlanishining sub'ekti bo'lishi kerak. Va natijada, bo'lajak o'qituvchilarga dars berishda pedagogik kompetentsiyaning o'zini o'zi rivojlantirish muammosini hal qilishni tashkil etish muhimdir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Har bir talaba - bo'lajak o'qituvchi o'zini o'zi rivojlantirish zarurligini tushunishi kerak. Va pedagogik universitetning vazifasi bu maqsadni amalga oshirish uchun sharoit yaratishdir. Ko'pincha talabalar o'z-o'zini rivojlantirishni tashkil qilish muammosiga duch kelishadi: chunki bu qaerdan boshlash kerakligi aniq emas yoki tanlangan o'z-o'zini rivojlantirish yo'llari qiyin, qiziqmaydi va qiziqish uyg'otmaydi, tez natija bermaydi. O'z-o'zini rivojlantirish usullarini bilish, kasbiy o'sish uchun o'rtacha kuchli turtki bo'lsa ham, talabalar - bo'lajak o'qituvchilarning ushbu faoliyatini boshlash va qo'llab-quvvatlashga imkon beradi. Ushbu ishning asosiy printsiplari - mavjud barcha imkoniyatlarni malaka oshirish uchun ma'lum manba sifatida ko'rib chiqish, so'ngra ushbu resurslardan qobiliyatlari va malakalarini rivojlantirishda foydalanish imkoniyatlarini izlashdir. Umuman

olganda, bu o'z-o'zini rivojlantirish uchun asos bo'ladi. [1].

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasi o'z-o'zini rivojlantirish talabning psixologik va pedagogik bilimlarni o'z tashabbusi bilan egallashga,

kasbiy qobiliyatlarini, pedagogik qobiliyatlarini va kasbiy ahamiyatga ega fazilatlarini oshirishga qaratilgan ongli faoliyati deb ta'riflash mumkin[2]. 1-rasm.

1-rasm. Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentsiyasining o'z-o'zini rivojlantirish asoslari.

Pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish.

Bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirishni faollashtirish uchun maxsus usullar, uslublar, texnologiyalar majmuasi zarur. Barchaga eng qulay bo'lgan ayrimlarini ko'rib chiqamiz.

1) Pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini boshqarish:

- zamonaviy pedagogika, metodika, ta'lim tizimlarini boshqarish, shuningdek ta'lim mazmuniga kiritilgan yangiliklarni baholash. Ushbu baholarni olish uchun bilim testlari, amaliy topshiriqlar va amaliy holatlardan foydalanish mumkin. Olingan hisob-kitoblarga asoslanib, so'nggi vaqt

ichida kasbiy vakolatdagi o'zgarishlarning mohiyati to'g'risida to'g'ri xulosa chiqarish muhimdir.

- Shaxsiy professional muhim pedagogik fazilatlarini baholash, masalan, tanqidiylik - o'z-o'zini tanqid qilish, ishonch - ishonchsizlik, qaramlik - mustaqillik. Ushbu fazilatlarini o'ziga xos shaxsiy testlar, anketalar, muhim professional vaziyatlarda o'z xatti-harakatlarini o'z-o'zini tahlil qilish yordamida baholash mumkin. Nafaqat ba'zi bir fazilatlarini o'lchash, balki qaysi taraqqiyotda (ijobiy dinamika) kuzatilayotganini va nimada yo'qligini aniqlash ham muhimdir.

- kompetentsiyaning ijobiy dinamikasi va yo'qligining sabablarini aniqlash: bu keyingi sinf uchun o'z ustida ishlash rejalarini aniqlashtirish va konkretlashtirishga imkon beradi.

O'z-o'zini boshqarish vakolati - bu nafaqat introspeksiya yordamida, balki yuqori sifatli vositalar yordamida ham doimiy emas, balki vaqti-vaqti bilan amalga oshirilishi kerak bo'lgan protsedura.

Ijobiy natija talabning shaxsiy kundaligini yuritishi bilan beriladi, unda o'z-o'zini rivojlantirish rejasi va vazifalari, shuningdek erishilgan natijalar qayd etiladi.

2) Ishdagi va o'zidagi o'zgarishlarni inventarizatsiya qilish. Har chorakda yoki kamida olti oyda bir marta o'tkazilishi kerak bo'lgan protsedura. Uning mohiyati, bir tomondan, bajarilgan ishning vazifalari, mazmuni, talablaridagi barcha o'zgarishlarni hisobga olish, tahlil qilish va tizimlashtirishda, ikkinchi tomondan, bu davrda o'z shaxsiyati va pedagogik vakolatida sodir bo'lgan o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Ushbu taxminlar ularning bir-biriga qanchalik mos kelishini aniqlashga imkon beradi. Ushbu protseduraning mohiyati hal qilinayotgan vazifalarga doimiy ravishda o'zgarib turadigan talablarning kasbiy tayyorgarligini oshirishdir.

3) Boshqalardan o'rganish qobiliyati. Qiziqarli ma'lumotlar, foydali bilimlar, yangi tajribalar bo'lishi mumkin bo'lgan turli vaziyatlarda yangi narsalarni topish va o'zlashtirish maqsadlarini yaratish. Motivatsion maqsadlarni boshqarish tadqiqotlarda, konferentsiyalarda, pedagogik ishlarda, ayniqsa o'qitish va rivojlantirishning maxsus uyushtirilgan shakllarida ishlashda ham yuqori darajada rivojlanish samarasini

beradi. Boshqalarning yordami bilan o'z-o'zini rivojlantirishning bunday maqsadiga hind falsafasining qadimgi ta'limotlaridan birining quyidagi so'zlari misol bo'la oladi: "Har qanday boshqa odam siz undan foydali narsani o'rganishingiz mumkin bo'lgan o'qituvchidir".

4) Ideal pedagogik portretni modellashtirish. O'zining kasbiy va psixologik xususiyatlarini bir muncha vaqt ichida (masalan, o'tgan hafta) yoki har qanday muhim vazifani hal qilishda namoyon bo'lgan eng yorqin va ijobiy xususiyatlar shaklida yaratish tartibi. Grafik modellardan foydalanish yaxshiroq. Bunday holda, pedagogik portret qisqa og'zaki belgilar bilan sxematik rasmga o'xshaydi. Ushbu protsedura vaqti-vaqti bilan amalga oshirilishi kerak, shu bilan birga talaba - bo'lajak o'qituvchisi boshqacha ko'rinishga ega bo'ladi va shunga muvofiq uning pedagogik portreti sezilarli darajada farqlanadi.

Ideal modelni tuzgandan so'ng, siz u bilan ishlashingiz kerak. Olingan portret oldingisi bilan taqqoslash uchun foydalidir, siz "kosmetik" o'zgarishlarni belgilashingiz, tuzatishlar kiritishingiz, tasodifiy va doimiy chiziq'larni ta'kidlashingiz mumkin. Pedagogik fazilatlar va malakalarni vizualizatsiya qilish ularni aniqroq tushunishga, ulardan yaxshiroq foydalanishga va boshqarishga imkon beradi.

5) O'qitish motivatsiyasini rivojlantirish. Bu erda quyidagi o'z-o'zini motivatsiya qilish usullari tavsiya etiladi:

- istiqbolli maqsadlarga erishishga intilish;
- Shaxsiy harakatlaringiz uchun asosiy javobgarlikni o'z zimmangizga oling. Inson o'zini tutishining sababini qanchalik ko'p his qilsa, u o'z harakatlarida

shunchalik mustaqil va faoliyatga qo'shgan hissasi qanchalik yuqori bo'lsa, shuncha g'ayrat va qoniqish hosil qiladi;

- Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish bilan cheklanib qolmang. Faqatgina professional sohaga yo'naltirilgan insonning bitta "motivatsion yo'nalishi" zamonaviy mutaxassislar uchun qabul qilinishi mumkin emas. Siz dunyoqarashingizni kengaytirishingiz, ijodiy qobiliyatlaringizni rivojlantirishingiz kerak. Shaxsning ijodiy salohiyatini shakllantirish zamonaviy jamiyat uchun ham, uning alohida elementlari uchun, xususan ta'lim tizimi uchun dolzarb muammolardan biridir. Bu, ayniqsa, 21-asrning raqobatbardosh o'qituvchisi uchun to'g'ri keladi.

6) Aks ettirish qobiliyatiga ega bo'lish:

Refleksiya - bu o'qituvchining samaradorligini oshirishning universal ichki mexanizmlaridan biri: u qabul qiladigan qarorlar, o'quvchilarning sinfdagi o'zini tutishi, umuman maktabdagi ishi, shuningdek, o'zining rivojlanishi. [3].

Refleksiya - bu inson tomonidan uning istaklari, maqsadlari, intellektual harakatlari, tajribalari va ma'nolarini bilish va o'zini o'zi boshqarish jarayoni.

Aks ettirishning asosiy vazifasi inson tomonidan o'zi tomonidan amalga oshiriladigan faoliyatni uning individual elementlari (omillar, maqsadlar, vositalar) va ajralmas butun (faoliyat funktsional qismni tashkil etuvchi ajralmas shakllanish sifatida) to'g'risida to'liqroq va aniqroq tushunishni ta'minlashdir. barcha faoliyat turlari). Ko'zgu natijalari sizning shaxsiy xulq-atvoringizni aniqroq baholashingiz va yaxshiroq qarorlar qabul qilishingizga imkon beradi. [4].

Refleksiya odamda tafakkur va ongning ma'lum darajada rivojlanishi natijasida vujudga keladi. Tashqi ko'rinishi tufayli faoliyat va shaxsning individual tarkibiy qismlari, shu jumladan fikrlash o'z-o'zini bilish ob'ektiga aylanadi: ularning istaklari, maqsadlari haqida, ma'lum bir bayonot yoki hissiy reaksiya, ichki holat haqida fikrlar paydo bo'ladi, natijada shaxs rivojlanadi. Kasbiy faoliyatda shaxsiyat bilan bir xil bo'ladi. Shaxs faoliyatining mazmuni aks ettirish bilan qanchalik ko'p qamrab olinsa, uning rivojlanish samarasi shunchalik yuqori bo'ladi. [5].

Ko'zgu inson uchun har qanday faoliyatda katta ahamiyatga ega. Ammo bu murakkab intellektual ishlarda va uning shaxslararo va guruhlarning o'zaro aloqalari bilan ajralib turadigan turlarida alohida rol o'ynaydi. Bularga, shubhasiz, o'qitish faoliyati kiradi. Shuning uchun o'qituvchi ham intellektual, ham ijtimoiy aks ettirishning yuqori qobiliyatlariga ega bo'lishi kerak [6].

O'qituvchining aks ettirish qobiliyati quyidagi kasbiy faoliyat turlarida to'liq namoyon bo'ladi:

- pedagogik vaziyatni baholashda;
- Ta'rifga ko'ra, shakllantirish, maqsadni tanlash;
- pedagogik muammolarni tahlil qilishda, qaror qabul qilishda;
- shaxslararo yoki guruh o'zaro aloqalardagi munosabatlar va harakatlarni belgilashda, shuningdek umuman pedagogik xatti-harakatlar strategiyasi va taktikasini tanlashda. [7].

Ko'p hollarda, bir tomondan, pedagogik faoliyatning holati va mazmuni, boshqa tomondan, aql va shaxsiyatning ko'plab ichki fazilatlar aks ettirish darslariga hissa qo'shmaydi va hatto ularga to'siqlar ham yaratmaydi.

Pedagogik faoliyatda aks ettirishga nima sabab bo'ladi? Birinchidan, aralashuv:

- O'qituvchi nazarida talabalar jamoasining maqsadlari va strategiyalarining etishmasligi;
- xatti-harakatlarning stereotiplari va shakllari;
- O'qitishning obro'li uslubi va uslublari va talabalar bilan aloqa qilish;
- Qo'rquv (jazolash, rad etish, maktab ma'muriyati talablarini bajarmaganlik);
- javobgarlikning yo'qligi (to'liq bo'lmagan yoki rasmiy);
- Kasbiy vakolat darajasining pastligi;
- psixologik himoyaning ibtidoiy mexanizmlari;
- aql-idrokni cheklash;
- ongning rivojlanish darajasi etarli emas (o'z-o'zini hurmat qilishning etarli emasligi, farqlanmagan o'z-o'zini hurmat qilish).[8].

Ushbu aralashuvlarni minimallashtirish o'qituvchilarning kasbiy o'sishi uchun rivojlanayotgan muhitni yaratish usullaridan biridir. Mumkin bo'lgan muammolarni bilish va bunday qiyinchiliklarning oldini olishni nazorat qilish bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik muvaffaqiyatining kalitidir.

Sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishda bo'lajak o'qituvchilar uchun aks ettirishni rivojlantirish bo'yicha trening sifatida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqilgan:

1) Muhim voqealar, qiyin vaziyatlar va asosiy qarorlardan so'ng harakatlar tahliliga qaytish kerak.

2) Har bir mashg'ulot kuni va natijada ish kuni retrospektiv tahlil bilan yakunlanishi kerak.

3) Siz o'zingizning g'oyalaringizni, boshqa odamlar haqida shakllangan baholarni tekshirishingiz kerak. Ular qanchalik to'g'ri, qaerda aniq emas, nega ular noto'g'ri?

4) o'rtoqlar va hamkasblar bilan pedagogik vaziyatlarni muhokama qilish muammoni tashqi kuzatuvchilar yoki ishtirokchilar ko'zlari bilan ko'rib chiqish uchun foydalidir.

5) Sizga o'xshamaydigan, siz har doim ham tushunmaydigan, ko'pincha boshqa nuqtai nazarga ega bo'lgan odamlar bilan aloqa o'rnatish - bu aks ettirishni faollashtirish va tushunishda muvaffaqiyatga erishish yana bir aks etuvchi pozitsiyani ishlab chiqishdir. Boshqasini tushunishga urinishdan qo'rqmang, bu ular bilan rozi bo'lishni anglatmaydi, ammo bu yaxshiroq echim topish uchun shart yoki hech bo'lmaganda muvofiqlashtirilgan.[9].

Muhokama va natijalar

Pedagogik kompetentsiyani, o'z-o'zini rivojlantirish usullarini umumlashtirish natijasida quyidagi qoidalarni shakllantirdik.

Pedagogik kompetensiya o'z-o'zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyani shakllantirish qoidalari.

Olib borilgan pedagogik ish tajribasi bir qator qoidalarni taklif qildi, ularning bajarilishi talabalar - bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetentsiyani o'z-o'zini rivojlantirish uchun ichki motivatsiyasini shakllantirishga yordam beradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, birinchi navbatda talaba kelajakdagi kasbiy pedagogik faoliyatga qay darajada tayyorligini anglashi zarur. Pedagogik ishning o'ziga xosligi hissiy va shaxsiy

ochiqlik kabi xususiyatlarda ifodalanadi; chinakamlik va samimiylik, his-tuyg'ular va munosabatlarning ifodasi; talabalar bilan birgalikdagi ijodiy faoliyat jarayonida qoniqishga intilish; maksimal darajada ishontirish va ifodalilikka erishish uchun aniq bir shakl bilan maqbul ishlashga psixologik munosabat va boshqalar. Agar o'qituvchi mehnatga va o'quvchilarga bo'lgan muhabbatni birlashtirsa, u ideal o'qituvchidir. O'quvchilar ustozda ustalikni, mavzuni chuqur bilishni va aniq fikrni hamma narsadan ustun qo'yadilar. Faqatgina o'ziga tegishli bo'lgan ushbu fazilatlarni tushunish va qabul qilishgina talabaga o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga ongli ravishda tayyorgarlik ko'rishga imkon berishi mumkin. Pedagogik sohada vujudga keladigan vaziyatlar amaldagi shaxsning pozitsiyasi

bilan baholanadi. Harakat yo'nalishini tanlash uning maqsadlariga, qadriyatlar tizimiga, shaxsiy imtiyozlariga bog'liq. Ta'lim jarayonida pedagogik vaziyatlar bilan tanlanish holatlari sifatida tanlanish, ularning predmeti bo'lgan bolaning pozitsiyalari va harakatlarini tahlil qilish, ularning kasbiy ehtiyojlarini shaxsiy o'z-o'zini anglash uchun sharoit yaratadi.

Shuning uchun biz o'zimizni bo'lajak o'qituvchi sifatida tushunish va qabul qilish talabning kasbiy va pedagogik rivojlanishida muhim omil ekanligini ta'kidlaymiz. Faqat shu asosda o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan kasbiy va individual talablarning barcha boshqa tarkibiy qismlarini qurish mumkin. Va bu bizning fikrimizcha bir nechta muhim omillarning bajarilishini talab qiladi (1-jadval).

1-Jadval. Talaba - bo'lajak o'qituvchining pedagogik kompetentsiyasini o'z-o'zini rivojlantirish shartlari.

PEDAGOGIK SALOMATNING O'ZINI RIVOJLANTIRISH UCHUN TALABA - BO'LAJAK O'QITUVCHINING ICHKI MOTIVASIYASI		
Qulay ta'lim muhiti; Pedagogik munosabatlarni uyg'unlashtirish	Qiymat yo'nalishlarini shakllantirish: ijtimoiy, psixologik, kasbiy va pedagogik.	Talaba faoliyatini pedagogik boshqarish rolini kamaytirish.
TALABALARNING MUSTAQILLIGI VA IJODI		

Birinchi, qulay sharoit yaratish va pedagogik jarayonning barcha ishtirokchilari (talabalar, o'qituvchilar, ma'muriyat) o'rtasidagi munosabatlarni uyg'unligini ta'minlash kerak. Ushbu qoida, avvalambor, ta'lim jarayonining gumanistik yo'nalishi printsipligiga tayanishni nazarda tutadi. O'qituvchi talabani tushunishi va uni o'qituvchi topgani kabi qabul qilishi juda muhimdir. Bu talabaga o'zini, uning ichki imkoniyatlari va istaklarini bilish erkinligini ta'minlash uchun zarurdir. O'qituvchi kelajakdagi kasbiy faoliyatni

maqsad qilib, o'quvchilarga erkin ochilish imkoniyatini beradigan o'qitish texnikasi va usullaridan foydalanishi kerak. Bu o'qitishni individualizatsiya qilish bilan bir qatorda ta'lim jarayonining maktabdagi ishning haqiqiy sharoitlariga yaqinlashishi bilan ham mumkin Ikkinchidan, kasbga mos keladigan qadriyatlarni shakllantirish muhimdir. Qobiliyatning o'sishi qadriyatlar tizimi bilan uzviy bog'liqdir. Shu sababli, shaxsning qadriyat yo'nalishlarini aniqlash, ularni yanada aniqroq tushunishiga yordam berish, qadriyatlar ziddiyatlarini hal qilish va alternatalarni baholash har

qanday vakolatlarni rivojlantirish dasturining asosidir.

Ta'lim faoliyatining ustuvor qadriyatlarini qatoriga quyidagilar kiradi:

- Ijtimoiy: pedagogik ishning ahamiyati, o'qituvchining o'quvchilar, ota-onalar va jamiyat oldidagi mas'uliyati, o'qituvchining ijodiy o'zini o'zi anglash imkoniyatlarini kengaytirish;

- Psixologik: hamkasblar va bolalar bilan birgalikdagi ijodkorlik imkoniyati, pedagogik muloqotda o'zini tasdiqlash, bolalarga bo'lgan muhabbat, ijodiy rejalarni o'z-o'zini amalga oshirish imkoniyati, o'z shaxsiyatini ochib berish;

- Kasbiy pedagogik: o'qitish va tarbiyalashning yangi usullari va texnologiyalarini o'zlashtirish imkoniyati, pedagogik mahoratning cheksiz kasbiy o'sishi va o'zini takomillashtirish imkoniyati. Bu omil birinchi navbatda dolzarbroq, chunki aniq qiymat yo'nalishlariga ega bo'lmagan odam konstruktiv g'oyalarni dunyoga tarjima qila olmaydi. Hozirgi bosqichda rivojlanish yo'llarini tanlashda shubha mavjud bo'lgan, ideallarni izlash bir necha o'n yillar davomida olib borilayotgan jamiyatda o'qituvchi yangi avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik ruhida tarbiyalash uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olishi kerak. mehribonlik. va dunyo uchun javobgarlik.

Talabalarni pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirishning navbatdagi qoidasi talabalar faoliyatini pedagogik boshqarish ulushini kamaytirishdir. Pedagogik menejment talabalarining foydali tashabbuslarini rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash, ularning ehtiyojlarini ular bilan muhokama qilish, foydali tashabbusni rag'batlantirish, ta'lim muhitida mustaqillik va ijodkorlikni rivojlantirish

uchun mo'ljallangan. Shunday qilib, pedagogik faoliyat o'quvchilarning tashabbusi va ijodiga asoslangan holda o'qituvchining ta'lim faoliyatidan (u rejalashtiradi, savollar beradi, vazifalar qo'yadi, baholaydi) ta'lim faoliyatiga o'tadigan tarzda tuzilishi kerak. Bu talabalarning shaxsiy qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda, talabaga pedagogik kompetensiyani rivojlantirish uchun mustaqil vektorni taqdim etgandagina mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyasining o'z-o'zini rivojlantirishni tashkil etishning yana bir muhim qoidasi - bu umuman o'z faoliyati uchun javobgarlik pozitsiyasini shakllantirish va xususan ta'lim. Ta'lim jarayonida shunday sharoitlarni yaratish kerakki, uni amalga oshirish o'zini o'zi rivojlantirish uchun javobgarlik kabi muhim shaxs sifatini shakllantirishga imkon beradi. Zamonaviy ta'lim, avvalo, mustaqillik, ijodiy tashabbus va ijtimoiy mas'uliyatni tarbiyalashi kerak, bu bir-birisiz imkonsiz. Ayni paytda mustaqil ijodiy shaxs o'zini o'zi boshqarish asosida qurilgan mustaqil ijodiy faoliyatni shakllantiradi. Bundan tashqari, yanada murakkab va individual ish yanada murakkab va moslashuvchan fikrlash va o'ziga va jamiyatga nisbatan mustaqil munosabatni shakllantirishga yordam beradi.

O'quvchilardan samarali mustaqillikka, ya'ni o'qituvchi tomonidan tizimli nazorat va rag'batlantirmasdan, sinfda, uyda ko'proq mustaqil ishlash qobiliyatiga, ishning ayrim shakllarini va umuman barcha ta'lim faoliyatini tashkil etish qobiliyatiga erishish kerak.

Xulosa

O'zbekistondagi pedagogik OTMlarning ta'lim muhiti bo'lajak o'qituvchining kasbiy malakasini shakllantirish omiliga aylanadi: o'rganilayotgan fanlarning mazmuni nafaqat qiziqarli, balki amaliyotga, haqiqatga yo'naltirilgan bo'lsa; faoliyat shakllari va usullari aniq, mantiqiy va maktab amaliyotida oson qo'llanilishi; o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatlar demokratiya va rivojlanayotgan ta'lim turiga asoslanadi; zamonaviy o'quv faoliyatini tashkil etish va o'quvchilarni rivojlantirish uchun moddiy imkoniyatlar mavjud; o'quv jarayonining turli sub'ektlari bilan o'zaro aloqalar mavjud. Asosiy o'quv maydonchalarini yaratish, ilmiy seminar va konferentsiyalarni o'tkazish, ilmiy laboratoriyalarni tashkil qilish, talabalar, universitet professor-o'qituvchilari, o'qituvchilari va maktab o'quvchilarining qo'shma suhbatlarini o'tkazish. Shu bilan birga, o'qituvchilar tarkibini tayyorlashda nafaqat tashqi omillar, balki ichki omillar ustida ham ishlash muhimdir. Faqatgina tashqi va ichki sharoitlarning uyg'un

kombinatsiyasi bilan eng samarali natijaga erishish mumkin: o'qituvchi, zamonaviy, istiqbolli, o'zgaruvchan sharoitlarga oson moslashuvchan, har bir bolada "quyoshni ko'rishga" qodir.

Zamonaviy maktab o'qituvchisini tayyorlash uchun nafaqat umumiy madaniy va kasbiy kompetentsiyani shakllantirish, balki OTMda o'qish paytida kasbiy pedagogik kompetensiyani o'z-o'zini rivojlantirish, sharoit yaratish uchun quyidagi qoidalarga rioya qilish zarur:

- Ta'lim jarayonini faqat bo'lajak o'qituvchilarning o'quv jarayonidagi barcha ishtirokchilarining uyg'un munosabatlari doirasida qurish;

- bo'lajak o'qituvchilarda qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishga, shuningdek yaratilgan qadriyat pozitsiyalariga mas'uliyatli munosabatni shakllantirishga katta e'tibor berish;

- o'quv jarayonidagi ma'muriy uslubdan voz kechish, o'quvchilarga - bo'lajak o'qituvchilarga ijodiy salohiyatini, shaxsiy tashabbusini ro'yobga chiqarish uchun maksimal erkinlik berish;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Felder R., & Brent R. (2005). Understanding Student Differences. *Journal of Engineering Education*, 94(1), 57-72.
2. Gourier, L. (2010). *Modeling pedagogical competences of technical university teacher*. Joint International IGIP-SEFI Annual Conference 2010, Trnava, Slovakia.
3. Muslimov N.A., Inoyatev U.I., Usmonboyeva M., Inog'omova D. "Pedagogika: 1000ta savolga 1000ta javob" / Metodik qo'llanma -T.: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, 2012. - 193-b.
4. Muslimov N.A. "Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi" / Monografiya. -T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2013.
5. Drapeau Patti. *Sparkling student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving)*. - Alexandria - Virginia, USA: ASCD, 2014.
6. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. "Pedagogik texnologiya: nazariya va amaliyot". -T.: "Fan", 2005.

7. Sayidahmedov N. "Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya". – T.: 2003.
8. G. O. Ernazarova. Formation of professional creativity of future specialists/ International Scientific Journal "Education and Upbringing" (ISSN 2410-4515), 2020, No. 5.74-77 p.
9. G. O. Ernazarova, Z.M. Kabirova, I.V. Qaynarova. The importance of developing innovative methods in the educational system / Web of Scientist: International Scientific Research Journal / VOLUME 2, ISSUE 5, MAY-2021, ISSN: 2776-0979 Impact Factor: 7.565 [HTTPS://WOS.ACADEMIASCIENCE.ORG](https://wos.academiascience.org) .